

Рижук Олександр Миколайович

Забезпечення інформаційної безпеки України під час гібридної війни

УДК 321.01

DOI [https://doi.org/](https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-2-147-150)

10.24195/2414-9616-2018-2-147-150

Рижук Олександр Миколайович
здобувач кафедри суспільно-політичних
наук, глобалістики та соціальних
комунікацій

Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»
вул. Львівська, 23, Київ, Україна

У статті проаналізовано особливості військового конфлікту між Росією та Україною. Особливу увагу приділено інформаційній політиці, яка реалізовувалася Росією щодо України перед збройним протистоянням. Зазначено, що напередодні збройного конфлікту Україна була економічно та психологічно не готова до збройної агресії, яку спричинила Росія. Стан збройних сил України виявився неготовим до того, щоб чинити належний опір російським військам. Політична криза деморалізувала українську націю. У висновках сформульовано пропозиції, спрямовані на підвищення рівня інформаційної безпеки України та забезпечення її позитивного інформаційного іміджу за кордоном.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна війна, інформаційна політика, гібридна війна, пропаганда.

Вступ. Україна перебувала в полі зору російської пропаганди весь час своєї незалежності. Гібридна війна, яка має місце на теренах України, стала наслідком інформаційної політики, яку проводила Росія щодо України. Гібридна війна характеризується іншими підходами до самого поняття «війна», ніж класичні війни, оскільки на місце традиційного озброєння приходить інформаційна та психологічна зброя, яка має вплив на окремих людей і суспільство загалом. Водночас застосування класичної зброї в гібридній війні також має місце.

Найбільша загроза, яка проявляється в конфліктах між Росією та Україною, – це загроза інформаційного впливу. Через інформаційну сферу в населення країни-жертви можуть сформуватись погляди, цінності та інтереси, що вигідні країні-агресору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В умовах гібридної війни питання інформаційної безпеки почало поступово досліджуватись у вітчизняній науковій думці. Українські та іноземні вчені видають монографії, присвячені питанням інформаційної безпеки. Також створюються аналітичні центри, у яких вивчається це явище. Серед вітчизняних науковців, які займаються питаннями забезпечення інформаційної безпеки, можемо назвати таких, як В. Бебик, Я. Жарков, Є. Магда, Г. Почепцов та інші.

Метою статті є аналіз процесу забезпечення інформаційної безпеки України під час гібридної війни.

Результати. Воєнна небезпека в Україні була реалізована через анексію Криму та воєнні дії, що розгорнулися на Сході нашої держави. Через це територіальну цілісність України було порушено. Це стало початком активної фази гібридної війни.

Гібридна війна сама по собі є новим явищем, проте вона складається з уже відомих елементів, які не є новими. Ці елементи пов'язані та взаємодіють між собою. Переплітаючись, вони стають більш гнучкими в застосуванні [1, с. 5].

Росія проводить серед пересічних громадян широку агітаційну кампанію. У програмі «Інформа-

ційне суспільство» (2011–2020 роки) [2] Росія намагається максимально охопити російськомовне населення в усьому світі російськими засобами масової інформації. На ці психологічні операції витрачаються мільярди нафтодоларів. Незважаючи на приналежність чи неприналежність засобів масової інформації до державних, основна мета таких заходів полягає в підтримці російського державного курсу.

До початку активної фази гібридної війни російські засоби масової інформації з пропагандистськими матеріалами безперешкодно транслювалися на всій території України. Мешканці Півдня та Сходу України були найбільшими споживачами російської інформаційної продукції. Також російським контентом були заповнені українські телеканали й радіостанції.

Практично впродовж усього періоду незалежності України Росія проводила політику так званої «м'якої сили» [9]. Хоча на сьогодні відсутній єдиний термін, який описував би поняття «м'яка сила», проте в загальному розумінні це явище характеризує тиск однієї держави на іншу в економіці, політиці, культурі. Прояви «м'якої сили» з боку Російської Федерації простежувались у багатьох аспектах суспільного життя – в енергетиці, торгівлі, релігійних питаннях, мові, спільній історії тощо. Через таку політику зазнавали утиску проукраїнські позиції та водночас посилювались позиції російської «п'ятої колони».

Основна небезпека інформаційних війн на початкових етапах полягає в тому, що їх важко вчасно виявити, тому пріоритет має та країна, яка першою почала здійснювати свій вплив. Через це суттєвим складником інформаційної війни є спроби введення в оману керівництва країни-опонента [10, с. 51].

Аналізуючи можливості інформаційного впливу на свідомість населення, можемо зазначити, що XXI ст. характеризуватиметься фальшивою реаль-

ністю, яка буде дедалі більше користуватись попитом, а психологічні операції будуть спрямовуватись на зміну свідомості громадян держави-супротивника. Такі дії проявлялися з боку Росії, коли вона маніпулювала спільними історичними фактами, питаннями політики, економіки й духовної сфери.

Комунікаційні технології, що набувають більшої ваги, дають змогу перетворити інформацію, яка до цього мала більш віртуальну субстанцію, на матеріальну. За допомогою сучасних засобів інформації будь-яка позиція може бути змодельована, опрацьована засобами масової інформації та здійснювати вплив на свідомість населення за допомогою засобів її поширення.

Характеризуючи дії Росії перед відкритою фазою гібридної війни, можна стверджувати, що були здійснені такі заходи стосовно її підготовки:

- створення «п'ятої колони» на території України. До неї входили представники різних політичних сил, державні службовці різного рівня, представники громадських організацій та інші громадяни;

- розроблення плану дій щодо оперативного прибуття російських військ. Із цією метою були підготовлені приміщення, квартири тощо;

- друк агітаційної продукції сепаратистського характеру;

- військові приготування з використанням розвідувальних служб на території України. У 2009 р. в Законі Російської Федерації «Про оборону» були висвітлені положення щодо можливостей використання збройних сил Російської Федерації за її територією [8, с. 128];

- підготовка населення Росії до війни з Україною; українців перетворили на націю ворога для росіян;

- формування необхідного фінансового ресурсу, який міг би бути використаний у разі застосування санкцій до країни-агресора.

Водночас Україна не готувалась до конфлікту, тому вона виявилась безпорадною перед російською психологічною інформаційною машиною в перші дні війни. Становище України напередодні відкритої агресії було таким:

- після Революції гідності зруйнувалась управлінська вертикаль держави – уся владна верхівка (Президент України, виконуючий обов'язки Прем'єр-міністра України, міністр оборони України, міністр внутрішніх справ України, голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор України) втекли до країни-агресора;

- в Україні спостерігалася суспільна й моральна криза;

- мінімальний золотовалютний запас та відсутність коштів на рахунках;

- неготовність до війни Збройних Сил України; відсутність належного досвіду бойових дій; складність усвідомлення російських військ в образі ворога;

- неготовність усієї нації до гібридної війни та належної відсічі агресору;

- відсутність стратегії й тактики для протистояння зовнішньому ворогу.

Російська агресія мала на меті не стільки захоплення територій, скільки захоплення свідомості людей та поширення своєї політики на все суспільство. Аналізуючи події, які сталися в Україні, російська пропаганда намагалася дати свою оцінку ситуації, яка була вигідна російській владі.

Російські засоби масової інформації подавали інформацію власному населенню, яка дискредитувала ставлення до країни. Цим самим вони готували громадян до потенційної війни.

За весь час незалежності в Україні не було вироблено необхідних механізмів боротьби з російською пропагандою, які були б спрямовані на захист державного суверенітету України та її територіальної цілісності. Росія спрямовувала свою пропаганду на зниження рівня довіри до України з боку євроатлантичних структур, інтеграцію до яких наша країна визначила своїм пріоритетним напрямом. Спецслужби України, які повинні відповідати за вітчизняну інформаційну безпеку, не змогли чинити належний опір російським інформаційним впливам, оскільки виявились неготовими до такого повороту подій.

У беззахисному становищі перед російською машиною пропаганди виявились також європейські країни.

Однією з найбільших проблем, які постали перед Україною під час інформаційної війни, була відсутність українських медіацентрів за кордоном, які могли б доносити інформацію про Україну до іноземного споживача. Це викликало дефіцит іноземного мовлення, яке мало б вестись на територіях інших держав. Приватні українські засоби масової інформації, які вели трансляцію своїх передач за кордоном, висвітлювали інформацію, що формувалася залежно від поглядів власників цих засобів масової інформації. Натомість Росія заохочувала інтерес іноземного глядача через телеканал «Russia Today», який транслював новини по всьому світу та подавав їх у ракурсі, вигідному керівництву Російської Федерації.

Російською пропагандою був охоплений Схід України, оскільки українські телеканали із захопленням Донбасу терористичними угрупованнями були відключені, а їх місце посіло проросійське телебачення. Така ситуація не давала змоги відмежуватись від російських новин.

З початком гібридної війни східні регіони України припинили отримувати достовірну та необхідну інформацію з української території.

Зі свого боку Україна почала впроваджувати певні обмеження. Вони полягали у відключенні російських телеканалів та забороні в'їзду на територію України певних політиків, спортсменів, діячів культури, журналістів, які висловлювали негативні

погляди щодо України та підтримувати офіційний курс російської влади.

Після початку відкритої фази гібридної війни низка російських телеканалів в Україні були заборонені, оскільки суперечили умовам Європейської конвенції про транскордонне телебачення. Водночас було проведено перевірку фільмів, серіалів і телепрограм, вироблених у Росії або за радянських часів, та, як наслідок, заборонено транслявання телевізійної продукції, яка маніпулювала історичними фактами, пропагувала велич Росії та вихваляла російські силові структури.

Також почалося відновлення трансляції теле- й радіопрограм на східні регіони України, на які почала доноситись правдива й неупереджена інформація. Велися роботи з поновлення трансляції українських теле- й радіоканалів у віддалених районах Луганської та Донецької областей.

З метою ефективного протистояння російській пропаганді Президент України П. Порошенко ініціював створення «пан'європейського російськомовного каналу» [4].

У новій Стратегії національної безпеки України зазначено, що агресія Російської Федерації спрямована на руйнування економіки України, захоплення українських територій та підтримку соціально-політичної нестабільності [6].

За наслідками аналізу російської телевізійної продукції було зроблено висновок про те, що не всі ресурси відповідають вимогам чинного законодавства України, зокрема, порушують ч. 2 ст. 42 Закону України «Про телебачення та радіомовлення» [7], у якій вказано на обов'язковість адаптації іноземних програм.

До тих іноземних громадян, які закликали до війни, ворожнечі й протистояння, підтримуючи анексію Криму та війну на Донбасі, висловлювались із приниженням національних почуттів українців, поширювали інформаційну продукцію із закликами до насильства та війни, була застосована заборона в'їзду на територію України в термінах від 3 до 5 років [5].

Оскільки телебачення може формувати в глядачів уявлення про події, що висвітлюються, і подавати новини у вигідному для певного кола осіб ракурсі, то в інформаційній війні роль телебачення надзвичайно важлива. Часто-густо те, що висвітлюється телебаченням, формує свідомість населення та визначає його подальші погляди й дії. Впливаючи на підсвідомість населення, телебачення дає йому змогу висловлювати заздалегідь визначені думки [3, с. 18].

Із цього постає, що на непідконтрольних територіях Україна повинна забезпечити донесення своєї інформації до місцевого населення. Для цього необхідно встановити власні теле- й радіопередавальні станції, які б поширювали український контент на східні регіони держави.

Також Україні необхідно піднімати власний імідж за кордоном через донесення неупередженої та об'єктивної інформації до іноземного споживача. Українські програми повинні транслюватись у всьому світі. Першим таким телеканалом, який почав транслювати передачі англійською мовою на більшість країн Європи, Росії, Близького Сходу та Північної Африки, став телеканал «Ukraine Today» [11].

Важливою умовою роботи українських телеканалів повинно бути те, що вони мають транслювати власний інформаційний продукт і переорієнтовувати свої позиції від оборонних до наступальних.

Висновки. Наведений аналіз інформаційної політики Росії, яку вона проводила щодо України та яка із часом переросла в гібридну війну, свідчить про те, що для отримання перемоги в цьому конфлікті необхідно брати на озброєння досвід самої Росії та застосовувати аналогічні заходи, заручившись підтримкою міжнародної спільноти.

Необхідною умовою перемоги в інформаційній війні є державницька проукраїнська позиція самих засобів масової інформації. Завдання держави – об'єднати навколо себе всіх учасників суспільства.

Також важливою складовою частиною перемоги в інформаційній війні є підвищення професіоналізму українських спеціалістів, задіяних у створенні й поширенні інформації (журналістів, ведучих телепрограм, репортерів). Їхнім основним завданням є донесення до пересічних глядачів неупередженої та об'єктивної інформації на професійному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської стратегії реваншу. Стратегічні пріоритети. 2014. № 4. С. 5–12.
2. Государственная программа «Информационное общество» (2011–2020 годы). URL: <http://minsvyaz.ru/ru/activity/programs/1>.
3. Гурковський В. Механізми використання інформації в умовах російської гібридної агресії. Освіта регіону. 2016. № 4. С. 16–23.
4. Епплбаум Е. Російська пропаганда краще працює в маленьких країнах. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/enn_epplbaum_rosiyska_propaganda_krasche_ratsyue_v_malenkikh_krainakh.
5. Кто входит в список запрещенных в Украине. URL: http://kriminal.tv/news/kto_vhodit_v_spisok_zaprehennyh_v_ukraine_artistov_rf.html.
6. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. URL: <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412>.
7. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.
8. Руценко І. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: монографія. Х.: ФОП Павленко О.Г., 2015. 268 с.

9. Bogomolov A., Litvynenko O. Ghost in the mirror: Russian soft power in Ukraine/briefing paper. URL: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0112bp_bogomolov_lytvynenko.pdf.

10. Libicki M. What is information Warfare? Washington: D.C. National Defence University Press, 1995. 161 p.

11. Ukraine Today всё. на Украине закрыли телеканал, борющийся с Россией. URL: http://www.aif.ru/society/media/ukraine_today_vsyo_na_ukraine_zakryli_telekanal_borovshysya_s_rossiey.

REFERENCES:

1. Horbulin V.P. (2014) «Hibrydna viina» yak kliuchovy instrument rosiiskoi stratehii revanshu [“Hybrid war” as the key instrument of Russian revenge strategy]. Stratehichni priorityety, no. 4.

2. Gosudarstvennaya programma «Informatsionnoe obshchestvo» (2011–2020 gody) [State program “Information society” (2011 – 2020)]. Retrieved from: <http://minsvyaz.ru/ru/activity/programs/1>.

3. Hurkovskiy, V. (2016) Mekhanizmy vykorystannia informatsii v umovakh Rosiiskoi hibrydnoi ahresii [Mechanisms of information use under the conditions of Russian hybrid aggression]. Osvita rehionu, no. 4, pp. 16–23.

4. Anne Applebaum, Rosiiska propahanda krashche pratsiuye v malenkykh krainakh [Russian propaganda works better in small countries]. MediaSapiens. Retrived from: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/enn_epplbaum_rosiyska_propaganda_krasche_rat-syue_v_malenkikh_krainakh

5. Kto vhodit v spisok zaprehennyh v ukraine artistov [Who are personas non grata among artists in

Ukraine?]. Retrieved from: http://kriminal.tv/news/kto_vhodit_v_spisok_zaprehennyh_v_ukraine_artistov_rf.html

6. Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshche Ukrainy v 2015 rotsi: Shchorichne Poslannia Prezidenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy [On Internal and External State of Ukraine in 2015: Annual Address of the President to the Verkhovna Rada of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.president.gov.ua/news/shorichne-poslannya-prezidenta-ukrayini-do-verhovnoyi-radi-u-35412>

7. Pro telebachennia i radiomovlennia: Zakon Ukrainy [On Television and Radio Broadcasting: the Law of Ukraine]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>

8. Rushchenko, I.P. (2015) Rosiisko-ukrainska hibrydna viina: pohliad sotsioloha: monohrafiia [Russian–Ukrainian hybrid war: the opinion of a sociologist: monograph]. Kharkiv: FOP Pavlenko O.H. (in Ukrainian)

9. Bogomolov, A.A., Litvynenko, O. Ghost in the mirror: Russian soft power in Ukraine/briefing paper. Retrieved from: https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Russia%20and%20Eurasia/0112bp_bogomolov_lytvynenko.pdf

10. Libicki, M. (1995) What is information Warfare? Washington: D.C. National Defence University Press. (in English)

11. Ukraine Today vse. Na Ukraine zakryli telekanal, borovshysya s Rossiey [Ukraine Today end. The channel struggled with Russian was shut down in Ukraine]. Argumenty i Fakty. Retrieved from: http://www.aif.ru/society/media/ukraine_today_vsyo_na_ukraine_zakryli_telekanal_borovshysya_s_rossiey

Providing information security of Ukraine during the hybrid war

Ryzhuk Oleksandr Mykolaiovych

Applicant at the Department of Social and Political Sciences, Global Studies and Social Communications of Open International University of Human Development “Ukraine” Lvivska str., 23, Kyiv, Ukraine

This article analyzes the peculiarities of the military conflict between Russia and Ukraine. Particular attention is paid to the information policy implemented by Russia in relation to Ukraine on the eve of an armed confrontation. It was noted that on the eve of the armed conflict, Ukraine was economically and psychologically unprepared for the armed aggression that Russia caused. The state of Ukraine's armed forces was unprepared for proper resistance to Russian troops. The political crisis demoralized the Ukrainian nation. The conclusions formulate suggestions aimed at raising the information security level of Ukraine and ensuring its positive media image abroad.

Key words: information security, information warfare, information policy, hybrid war, propaganda.